

เทศน์เช้า วันที่ ๒๕ สิงหาคม ๒๕๕๕

พระอาจารย์สงบ มนฺตฺสฺนฺโต

ณ วัดป่าสันติพุทธาราม (วัดป่าเขาแดงใหญ่) ต.หนองกวาง อ.โพธาราม จ.ราชบุรี

เราเกิดเป็นชาวพุทธนะ แล้วเราก็นึกเกินไป ความนึกเลยความสนิทมันมองข้ามไป ถ้าเราไม่นึกเลยจนเกินไป ประเพณีวัฒนธรรมนี่คือการทำบุญกุศล ประเพณีวัฒนธรรมคือเครื่องหล่อหุ้ม เห็นไหม มันเป็นกระพี้ มันมีแก่น

เวลาแก่นของมัน เวลาเราจะประพฤติปฏิบัติ ถ้าเราไม่ทำบุญกุศลเลย คือเราว่าเราเป็นชาวพุทธ ทุกคนทางโลกบอกเราเป็นชาวพุทธ พระพุทธเจ้าสอนเรื่องการปล่อยวาง เรื่องการพ้นทุกข์ ทุกคนเข้าใจได้หมดเลย แต่เข้าไม่ถึง เข้าไม่ได้ เลยไม่ได้สัมผัสใจ มดแดงเฝ้าพวงมะม่วง นี่มันได้มะม่วงอยู่ มันได้มะม่วงของมัน มันไม่เคยรู้รสของมัน เราชาวพุทธ เราทำบุญกุศล นี่เปลือกมะม่วงมันขมนะ มะม่วงนี่เปลือกมันขม แต่เนื้อมันหวาน

นี่ก็เหมือนกัน ถ้าเราทำบุญกุศลของเรา นี่ประเพณีวัฒนธรรม แต่เวลาประพฤติปฏิบัติขึ้นมา เราประพฤติปฏิบัติขึ้นมาะ นี่ฝั่งแห่งสมมุติกับฝั่งแห่งวิมุตติ เราจะข้ามฝั่งของสมมุติเข้าไปสู่ฝั่งของวิมุตติ เราจะข้ามไปอย่างไร? เราบอกเรามีปัญญาไง เราจะเข้ากระเช้าไฟฟ้ากัน เอากระเช้าไฟฟ้าต่อเลยนะ แล้วเลื่อนข้ามกระเช้าไฟฟ้าเลย จากฝั่งสมมุติไปฝั่งวิมุตติ

นี่เวลาเขาพูดกันอย่างนั้น เวลาปฏิบัติคิดกันอย่างนั้นไง แต่เวลาเป็นการกระทำนะ คุณข้ามฟากสิ เวลาคนข้ามฟากเขาจะเอาเรือข้ามฟาก เห็นไหม นี่เวลาน้ำหลาก เวลา น้ำแห้งนะ เวลา น้ำแห้ง เวลาไม่มีแทบเดินข้ามได้เลย นี่เดินข้ามยังได้เลย แต่เวลาน้ำมันหลากขึ้นมาะ เวลา น้ำมันหลากขึ้นมา น้ำวนขึ้นมามันคุณเรียกว่าหมด นี่วิธีการจะข้ามไปข้ามอย่างไร?

ถ้าวิธีการจะข้ามไป เห็นไหม เราจะข้ามจากฝั่งสมมุติไปฝั่งแห่งวิมุตติ เวลาทำบุญกุศลมา ทำบุญกุศลมาก็แค่ทางวิชาการว่าเราจะข้ามฝั่ง แล้วจะข้ามฝั่งนะ เวลาปฏิบัติกันเราก็จินตนาการกันไป จะเข้ากระเช้ากันนะ จะเข้าเฮลิคอปเตอร์ จะเหาะข้ามไปนะ นี่มันคิดกันไปเองไง แต่เวลาทำนะ โอชะ ฝั่งแห่งโอชะ คุณคือความเป็นไปในหัวใจของเราสิ นี่มันยึดติดของมันไปหมด มันว่า

สิ่งนั้นดีๆ โดยความเข้าใจผิด โดยความเข้าใจผิดนะ เวลาประพฤติปฏิบัติธรรมก็เหมือนกัน โดยเข้าใจว่าสิ่งนี้เป็นธรรม สิ่งนี้เป็นธรรมนะ มันตกหน้าผา

นี่เวลาจะข้ามฝั่ง เห็นไหม ฝั่งของใครมันตื้น ฝั่งของใครมันสูงชัน เราจะลงจากฝั่งของเรา เป็นอย่างไร? นี่ก็เหมือนกัน เราทำความสงบของใจเราได้อย่างไร? ถ้าใจเราสงบขึ้นมา เห็นไหม ถ้าใจเราสงบขึ้นมาแล้วเราได้สัมผัส คนนี้หิวกระหายมาเต็มทีนะ ลงจากฝั่งไปได้คืบน้ำ ได้สิ่งที่ร่วมเย็นเป็นสุขนะ มันจะได้รสชาติอย่างไร?

จิตใจของเราปฏิบัติทุกคนลุ่มๆ ดอนๆ ทั้งนั้นแหละ มีแต่ความทุกข์ความยากทั้งนั้นแหละ แต่ถ้ามันสงบระงับขึ้นมา มันได้ความร่วมมือของมันขึ้นมา มันจะรับรู้ของมันได้อย่างไร? ถ้ามันรับรู้ของมันได้นะมันจะเห็นคุณค่าในสิ่งที่เรากระเสือกกระสนกันอยู่นี้ แม้แต่มาทำบุญกุศลก็แสนทุกข์แสนยาก เวลาจะหามาเพื่อทำบุญกุศลเราก็ยังหาไม่ได้เลย สิ่งที่จะหามาจะทำบุญเอาสิ่งใดไปทำ?

เวลาปฏิบัตินะ เราให้ทานร้อยพันหนไม่เท่ากับถือศีลบริสุทธิ์หนหนึ่ง มีศีล ความปกติของใจ เรารักษาศีล เห็นไหม มันดีกว่าการให้ เพราะอะไร? นี่เราให้หัวใจของเรามีโอกาสให้หัวใจของเราชุ่มชื้นขึ้นมา มีศีลร้อยพันหน ไม่เท่าทำความสงบของใจหนหนึ่ง พอใจมันสงบระงับเข้ามา ใจสงบระงับเข้ามามันมีความคู่คี่มันนะ

นี่ทรัพย์สมบัติในโลกนี้ ข้าวของในโลกนี้เราสามารถซื้อขายแลกเปลี่ยนได้ ความร่วมมือเป็นสุขของใจ ใจที่มันสัมผัสไม่มีซื้อไม่มีขาย ไม่มีการแลกเปลี่ยน แล้วไม่มีการแลกเปลี่ยนมันหาไม่ได้หรอก มันต้องเป็นปัจจัยตั้ง มันต้องทำขึ้นมาในหัวใจของตัวเอง ถ้าใจของตัวเองก็ต้องทำสิ่งนั้นขึ้นมา ถ้าใจมันสงบระงับเข้ามาแล้ว ถ้าสงบระงับเข้ามา ถ้ามันไม่มีปัญญาก็เท่านั้นแหละ มันจะมีปัญญาของมันขึ้นมาอีก

แล้วถ้าปัญญาของมัน เห็นไหม นี่จะข้ามโอบะกัน ถ้าจะข้ามโอบะมันต้องมีศีล สมาธิ ปัญญาในหัวใจของตัวเอง แล้วศีล สมาธิ ปัญญาในหัวใจของตัวเองมันเกิดมาได้อย่างไรละ? เห็นไหม เวลาเราทำบุญกุศลก็บอกว่าเราทุกข์เรายาก เราหาสิ่งนี้มาด้วยความกระเสือกกระสน เราหามาด้วยความทุกข์ความยาก แล้วเราจะเสียสละทำไม? เสียสละทำไม?

นี่ก็น้อยเนื้อคำใจกัน เขาไม่ต้องเสียสละอย่างนั้นก็ได้นั่นมันของหยาบๆ นั่งสมาธิ หายใจเข้านึกพุท หายใจออกนึกโธ นี่สิ่งนี้บุญกุศล จะทำบุญกุศลร้อยพันหนเหมือนกันเชื่อนไว้ น้ำเต็มเขื่อนเลยแต่ใช้ไม่เป็น ข้างบนเหนือเขื่อน น้ำเต็มเขื่อนจะท่วมคนตายนะ น้ำใต้เขื่อนไม่มีน้ำทำการเกษตร ไม่มีน้ำไว้ใช้สอย ไม่มีน้ำไว้ทำสิ่งใดเลย แล้วกันเขื่อนไว้ทำไม? นี่กันเขื่อนไว้เขาต้องระบายน้ำมาเพื่อประโยชน์กับการเกษตรกรรม เขาต้องระบายน้ำมาเพื่อการบริโภค ให้คนเขามีความร่มเย็นเป็นสุขของเขา นี่ถ้าจิตสงบแล้วทำอย่างไร? จิตสงบแล้วทำอย่างไร?

ถ้าเราจะน้อยเนื้อคำใจว่าเราไม่มีสถานะเหมือนเขา จะทำไม่ได้เหมือนเขา เราก็มีชีวิตเหมือนกัน เราก็มีหัวใจเหมือนกัน หัวใจอันนี้ต่างหากที่มันมีค่ามาก หัวใจดวงนี้ใช้ใหม่ที่มีมันดีนรณอยู่ที่นี่ หัวใจดวงนี้ใช้ใหม่ที่มันทุกข์ยากอยู่ที่นี่ เวลาองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าเกิดมานะ เกิดมาจากโลกแต่ไม่คิดโลก อาศัยอยู่กับโลกแต่ไม่คิดโลกว่าจะไม่มีหรือ จะเป็นกษัตริย์อยู่แล้วนี่มีมหาศาล แต่ถ้าเป็นกษัตริย์รับผิชอบแล้วมันก็เวียนตายเวียนเกิดในโลกนี้

นี่สละทิ้งสมบัติของโลก ไม่คิดโลกตั้งแต่สมบัติของโลก เสียสละได้หมด แล้วเวลามาแสวงหาโมกขธรรม ถ้าแสวงหาโมกขธรรม ได้โมกขธรรมนั้นมา เห็นไหม ได้โพธิญาณมา ได้ความร่มเย็นเป็นสุขมาก นี่ข้ามโอชะ การข้ามโอชะมาตั้งแต่เริ่มอานาปานสติทำความสงบของใจเข้ามา ถ้าใจมันสงบร่มเย็นแล้วมันไม่ฟุ้งซ่านคิดร้อยแปดพันเก้า

เวลาก่อนที่ ๖ ปีนั้น เห็นไหม ไปศึกษากับเจ้าลัทธิต่างๆ เจ้าลัทธิดีก็แล้วแต่ เขามีความรู้ขนาดไหน ศึกษากับเขาจนหมดได้หมดพุง หมดได้หมดพุงแล้วเขาทำได้แค่นั้นแหละ แล้วทำอย่างไรต่อไปล่ะ? ก็ได้แค่นี้ไง นี่ได้แค่นี้หัวใจของเรานั้นก็ยังมีกิเลสอยู่ไง ถึงได้แสวงหาด้วยตนเอง เวลาแสวงหาด้วยตนเอง นี่อานาปานสติทำความสงบของใจเข้ามา พอจิตสงบเข้ามา พอจิตสงบยังไม่เกิดปัญญา

บุพเพนิวาสานุสติญาณนี้ไม่ต้องใช้ปัญญา มันไม่ต้องใช้ปัญญา มันใช้ความสงบของมันเข้าไป พอใจสงบเข้าไปมันเข้าไปหรือคัน รื้อคันจิตที่มันเคยเกิดเคยตายนี่ไง จิตที่มันเคยเกิดเคยตาย สถานะต่างๆ ที่มันเป็นมา จิตดวงนี้เกิดได้ร้อยแปด เกิดพันเก้า เกิดแล้วเกิดอีก เกิดซ้ำเกิดซาก มันเข้าไปเห็นข้อมูลของมันโดยไม่ต้องใช้ปัญญา นี่อย่างนี้ไม่ใช่เพราะมันสาวไม่ถึงที่สุด

เวลาว่าภาวสวะ ภพ เราเหยียบอยู่บนแผ่นดินนี้บนภาวสวะ บนภพ ความรู้สึกนึกคิดต่างๆ มันเกิดบนภพ เกิดบนสถานะของใจนี้ ใจนี้เป็นนามธรรมที่มันมีมหาศาล บุพเพนิวาสานุสติญาณ

เข้าไปถึงหัวใจไม่ต้องใช้ปัญญา เข้าไปรู้ข้อมูล เราไปเปิดเซฟของเรา เราก็จะเห็นทรัพย์สมบัติของเราในเซฟนั้น ต้องใช้ปัญญาไหม? นี่เวลาไม่ใช้ปัญญา เห็นไหม เวลาอย่างนี้ไม่ใช่ย้อนกลับมา เวลาย้อนกลับมา พอจิตสงบลงไปลึกกว่านั้นมันจตุปปาตญาณ ถ้าจิตนี้มันยังไม่ตาย ในเซฟนี้มันมีสิ่งใดอยู่ในเซฟนี้มันมีสิ่งใดอยู่

สิ่งที่มันมีอยู่มันมีค่าของมัน มันมีมูลค่าของมัน มูลค่ามันต้องให้ผลของมัน ถ้าจิตนี้ยังไม่สิ้นกิเลส นี่จิตที่มันมีวิชา จิตที่มันมีข้อมูลของมัน มันต้องมีผลลัพธ์ของมัน ผลลัพธ์ก็คือการเกิดใจ นี่จตุปปาตญาณ มันก็ยังไม่ใช้ปัญญา เห็นไหม มันก็ไม่ใช้ นี่จิตถ้ามันสงบลง เวลาจิตดังกล่าวมา คึงกลับมาเป็นมัชฌิมาปฏิบัติ คึงมาเป็นกลาง จิตสงบจนถึงยามสุดท้าย

นี่อาสวักขญาณเวลามันทำลายของมัน นี่ข้ามโอฆะ ถ้าข้ามจากฝั่งของสมมุติไปฝั่งของวิมุตติ พอข้ามไปฝั่งวิมุตติด้วยมรรคญาณ ด้วยการกระทำขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า เห็นไหม เวลาองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าทำเสร็จเรียบร้อยแล้ว นี่เสวยวิมุตติสุข สุขในใจขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า จะเผยแผ่ธรรมหรือไม่เผยแผ่ธรรม องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าเป็นพระอรหันต์แล้ว แต่เผยแผ่ธรรมขึ้นมา นี่เผยแผ่ธรรมขึ้นมาเพื่อรู้สัตว์บนสัตว์ไฉ

เราก็เป็นสัตว์ เราเป็นสัตว์ สัตตะผู้ข้อง สัตว์คือความข้องของใจ ใจมันผูกพันอย่างนั้นคือสัตว์ มนุสสเดรัจฉานโน ถ้าจิตใจมันคับข้องนัก จิตใจเป็นเดรัจฉาน ตัวมันเป็นมนุษย์แต่คิดแบบสัตว์ ถ้าจิตใจมันเป็นเทวดา มนุษย์เป็นเทวดา แล้วถ้าเป็นเทวดาจิตใจมันสูงส่ง ถ้าจิตใจมันสูงส่งนี่จิตใจมันสูงส่งมันอยู่ที่หัวใจ ถ้าหัวใจที่มันพ้นจากกิเลสไปแล้ว นี่ข้ามโอฆะ ถ้าข้ามโอฆะไป นี่เกิดจากโลก แล้วไม่ติดโลก แต่ต้องอาศัยโลก

เราจะเดินไปไหน เราจะทำอะไร เราต้องอาศัยร่างกายนี้หยาบจับสิ่งใดเพื่อปากเพื่อท้องของตัว คนไม่มีมือเขาก็ใช้เท้า ฝึกหัดใช้เท้าจนหยาบอาหารนั้นใส่ปากได้ เพราะอะไร? เพราะเขาต้องดำรงชีวิตของเขา แม้จิตใจมันอาศัยร่างกายนี้อยู่ มันก็ต้องเอาร่างกายนี้ออกมาแสวงหาผลประโยชน์เพื่อการดำรงชีวิตนี้ ถ้าเราไม่ติดโลกเราก็อยู่กับโลก เราก็มีกายกับใจเหมือนกัน เราก็เอาหัวใจนี้ด้วยปัญญาของเรา ด้วยความที่ว่าเราจะข้ามโอฆะ เราเอาร่างกายนี้มาเดินจงกรม นั่งสมาธิ ภาวนา

นี่พวกกรรมกรเขาใช้ร่างกายของเขาแบกหามเพื่อหาปัจจัยมาเลี้ยงชีวิตของเขา เราเป็นนักบวช เราเป็นผู้ที่ปฏิบัติ เราก็ใช้ร่างกายของเราเพื่อเดินจงกรม นั่งสมาธิภาวนาเพื่อให้หัวใจเราสงบระงับเข้ามา เราใช้โลกเหมือนกัน เราใช้ร่างกายนี้เหมือนกัน เพราะจิตใจนี้มันอยู่ในร่างกายนี้ ถ้าอยู่ในร่างกายนี้ ร่างกายนี้ได้มาจากเวรจากกรรม ได้มาจากสถานะการเกิดมาเป็นมนุษย์ แต่หัวใจถ้ามันทำสูงส่งขึ้นมา มนุสสเทโว จิตใจมันเป็นเทวดา จิตใจที่เป็นเทวดาคณะ เอื้อเพื่อเผื่อแผ่กับเขาไปหมดเลย จิตใจเป็นเทวดา เห็นไหม ถ้าจิตใจเป็นเดรัจฉาน มนุสสดีรัจฉาโน มนุสสเปโต จิตใจที่มันต่ำทราม มันเที่ยวทำลายเขาไปหมด

มนุษย์เหมือนกัน คนเราอาศัยร่างกายนี้มาทำเพื่อประโยชน์ ทำเพื่อหัวใจของตัว คนเราอาศัยร่างกายนี้เพื่อหาประโยชน์ เพื่อการดำรงชีวิต คนเราอาศัยร่างกายนี้เพื่อไปทำความชั่วช้าให้กับใจของตัว เห็นไหม เวลาใจของตัวมันได้ทำสิ่งใดมา นี่ใจเวลาองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าย้อนไปอดีตชาติ สิ่งที่ย้อนไปๆ นี่บุพเพนิวาสานุสติญาณ สิ่งที่ย้อนไปๆ เกิดเคยตาย ถ้าเคยเกิดเคยตาย เคยเกิดตายในสถานะไหน จิตใจจะเกิดสถานะนี้ตลอดไปหรือ? เราจะเกิดเป็นมนุษย์อย่างนี้ตลอดไปหรือ? แล้วเราไม่เกิดเป็นมนุษย์ที่สูงส่งบ้างเลยหรือ? เราไม่เกิดเป็นมนุษย์ที่ต่ำทรามบ้างเลยหรือ? เราเป็นได้ทั้งนั้นแหละ เป็นที่ไหน? เป็นที่เราทำนี่ไง เป็นที่กรรมที่การกระทำนี้ ถ้าการกระทำนี้มีสติปัญญา มันจะทำสิ่งใด ผลมันลงที่ใจแน่นอน

จิตใจมันคิดนะ การกระทำมันมาจากไหน? มันมาจากความรู้สึกรู้สึกนึกคิด ความรู้สึกนึกคิดมาจากไหน? มาจากจิต มาจากภวาสวะ ถ้าสิ่งใดเกิดขึ้นที่ไหน มันก็ให้ผลกับที่นั่น จิตใจที่มันเกิดขึ้นนะ ความรู้สึกนึกคิดที่เกิดขึ้นที่ใจ มันต้องให้ผลลงที่ใจ ถ้าให้ผลลงที่ใจ ถ้าเราสร้างคุณงามความดีของเรา มันก็จะให้ผลดีกับเรา ถ้าให้เราเกิดมาสถานะนี้ สถานะที่เป็นปัจจุบันนี้ เราก็น้อยเนื้อต่ำใจว่าทำไมเราไม่เกิดเป็นอย่างนั้น ไม่เกิดเป็นอย่างนั้น? เคยเกิดมาทั้งนั้นแต่เราจำไม่ได้ แต่ละภพแต่ละชาติมันเปลี่ยนแปลงมาตลอดเวลา

ฉะนั้น สิ่งที่เป็นศีลธรรมจริยธรรมเป็นบรรพคุณท์ เป็นสิ่งที่เราศึกษา เป็นประเพณีวัฒนธรรม ใครมีมากมีน้อย ถ้าจิตใจมีเจตนาที่สะอาดบริสุทธิ์ เห็นไหม ปฏิภาห จิตใจที่สะอาดบริสุทธิ์ เราให้แต่น้อยมันจะได้มาก ได้เพราะความสะอาดบริสุทธิ์ของใจของเรา เวลาให้ให้ด้วยความสะอาดบริสุทธิ์ ให้แล้วเราพอใจ สิ่งที่ให้ ขณะให้แล้วปฏิภาห นี่คือบุญกุศลของเรา จะมากจะน้อยไม่ได้วัดค่าที่วัตถุ วัดค่าที่หัวใจ วัดค่าที่ความรู้สึกนึกคิดอันนี้ ถ้าความรู้สึกนึกคิดอันนี้ คนยิ่งฉลาดคนยิ่งทำแล้วไม่เบียดเบียนใคร แต่คนที่ไม่ฉลาดสิ่งนั้นจะตัดทอนไปเรื่อยๆ ทำ

อย่างนั้น ทำอย่างนี้ มันวิตกกังวล เห็นไหม ความวิตกกังวลนั้นเป็นอะไร? นี่สิ่งที่ปฏิบัติหาค ผู้รับ
รับด้วยความบริสุทธิ์ รับแล้ว สิ่งที่ได้รับแล้วจะเป็นประโยชน์ทั้งหมด เป็นประโยชน์ใช้สอยแก่
ดำรงชีวิต สิ่งแล้วมันก็เจือจางกันไป

สิ่งที่เจือจางต่อไป ปฏิภาหค ไม่มีสิ่งใดเสียหายเพราะมันเป็นวัตถุ แต่ค่าของน้ำใจมัน
มากมายกว่านี้มาก มันมากมายกว่านี้ แล้วเวลาเราประพฤติปฏิบัติของเรา เพราะค่าของน้ำใจมัน
ถึงทำให้เราชุ่มชื่น ถ้าชุ่มชื่น เคนจกรรมก็ได้ นั่งสมาธิก็ได้ แต่ถ้าจิตใจมันเหี่ยวเฉานะ นั่งสมาธิก็
ไม่ได้ เคนจกรรมยิ่งอึดอัด ยิ่งไปอยู่คนเดียวยิ่งอกจะแตก แต่ถ้าไปคลุกคลีกับใคร ดี...ดี...

นี่เวลามันหยาบๆ เป็นอย่างนั้น แต่ถ้าจิตใจเราเป็นธรรม จิตใจมันชุ่มชื่น จะเคนจกรรม
นั่งสมาธิภาวนา หลวงตาท่านพูดบ่อยมาก เวลาหลวงปู่มั่นท่านเทศน์ว่ากรรมนะ ขณะที่เทศน์อยู่
นิพพานหีบเอาได้เลยนะ นิพพานจะหีบเอาได้เลย พอหลวงปู่มั่นท่านเทศน์จบนะนิพพานก็ดับ
หมดเลย หีบสิ่งใดไม่ได้เลย

นี่ก็เหมือนกัน สิ่งใดถ้าจิตใจเราชุ่มชื่น เราจะคว้าเอาเลยนะ มรรคผลเราจะคว้าเอา เรามี
สติ เรามีปัญญา เราทำสิ่งใดได้ แต่ถ้าเราขาดสติ ขาดสติมันก็ไปตามแต่อำนาจของตัณหาความ
ทะยานอยาก อำนาจของกิเลส เวลาบอกรู้ข้ามภพข้ามชาติ มันก็จะหากระแสไฟฟ้าข้าม เวลาข้าม
ภพข้ามชาติ มันก็จะเหาะเหินเดินฟ้าไป แล้วหัวใจมันได้ฝึกฝนไหม? มันจะเหาะข้ามไปมันก็
ไม่ใช่ความจริงในใจของตัว ถ้าในใจของตัวนะ เห็นไหม เราจะทุกข์ยาก เราจะบากบั่นขนาด
ไหนเราก็ทำ เวลาเราทำการค้า เราทำธุรกิจของเรา ถ้ามันได้ผลขึ้นมาเราก็อยากได้ผลที่มากขึ้น
เวลาภาวนาก็เหมือนกัน เวลาทำแล้วเราได้ผลเราก็ต้องอยากได้ผลอันนั้น

ฉะนั้น มันเป็นเวรเป็นกรรมของสัตว์โลก ใครทำมาสิ่งใดมันจะให้ผลสิ่งนั้น ถ้าให้ผล
แล้วนะมันเป็นสิ่งที่เราทำมา เราอย่าเสียใจ เราอย่าน้อยใจ เพราะเราทำมาอย่างนี้ แต่ในปัจจุบันนี้
เรามีสติ เรามีปัญญา เราระลึกได้ เห็นไหม ของหยาบๆ อย่างโลกนี้ของหยาบๆ จริงๆ นะ คำว่า
หยาบๆ คือมันยื่นให้กันไม่ได้ไง มันเจือจางกันไม่ได้ไง แต่เวลาทุกข์เวลายากใครจะควักออกจากใจ
เรา? จากใจนี้ใครจะควักออก แล้วเวลามันปลดเปลื้องของมันใครจะทำให้?

แต่ของโลกนี้ยื่นให้กันได้นะ แล้วเวลาเจ็บช้ำน้ำใจก็แค่ได้ปลดปล่อยกันนะ เดียวมันก็ผ่าน
ผ่านไป เดียวมันก็จะผ่านผ่านไป ได้แต่ปลดปล่อยประโลมกันอยู่ข้างนอก แต่ในหัวใจนี้ใครปลดปล่อย
ประโลมขนาดไหนมันยิ่งน้อยเนื้อต่ำใจ เห็นไหม แต่ถ้าเรามีสติปัญญา เรามีธรรม ใจนี้มันขาด

ธรรม ถ้าขาดธรรม ธรรมะคืออะไร? ธรรมะคือคำสั่งสอนใด คำสั่งสอนขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ทุกข์ สมุทัย นิโรธ มรรค

ทุกข์นี้เป็นสัจจะ ทุกข์นี้เป็นความจริง โลกนี้พร่องอยู่เป็นนิจ พร่องเพราะอะไร? พร่องเพราะสมุทัย สมุทัยเพราะความไม่รู้ แล้วเวลาจะแก้ไข ถ้ามันดับทุกข์มันเป็นนิโรธคืออิมเต็ม อิมเต็มด้วยมรรคญาณ นี่ถ้าสัจธรรมมันเป็นแบบนี้ จิตใจเรายังขาดสิ่งนี้มันก็เลยสงสัย มันสงสัยมันก็เลยพร่อง พร่องมันก็เลยเป็นทุกข์อยู่ใจ โลกนี้พร่องอยู่เป็นนิจ มันเป็นสมุทัยมันเลยทุกข์ แต่ถ้าเราเข้าใจ เราเข้าใจด้วยปัญญาญาณมันจะเป็นนิโรธ มันจะดับ มันจะอิมเต็ม ถ้าอิมเต็มมันเกิดมาจากไหนล่ะ?

นี่มันเกิดจากปัญญา แล้วปัญญาอย่างนี้เกิดมาจากไหนล่ะ? เกิดจากปัจจัยตั้ง เกิดจากปัญญาของเรา ไม่ใช่สัญญา ไม่ใช่การจำมา การจำมาคือกุ่มนี้ยืมสิน การกุ่มมา เห็นไหม เราใช้ขนาดไหน ใช้ชั่วคราวใช้ได้ไหม? เวลาเราศึกษาธรรมขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ใช้ได้ไหม? ใช้ได้ เข้าใจได้ไหม? เข้าใจได้ แล้วหายสงสัยไหม? ไม่ ไม่ ยิ่งกุ่มยิ่งหนัก ยิ่งต้องใช้คอกมาก ยิ่งศึกษามากยิ่งงมงาย ยิ่งปฏิบัติมากยิ่งหวั่นไหวมาก

แต่ถ้าเราทำของเรา เห็นไหม เงินของเราเงินสดๆ เงินของเรา คีล สมาธิ ปัญญาคือเงินของเรา ต้นทุนของเรา แก้ไขของเรา ทำหัวใจของเรา แล้วเราจะข้ามจากโง่ด้วยการประพฤติปฏิบัติของเรา เราไม่ใช่ข้ามโง่ด้วยการนั่งกระเช้าไฟฟ้าไปหรอก กระเช้าไฟฟ้านี้เป็นตรรกะ เป็นสิ่งที่จินตนาการ กุ่มนี้ยืมสินมาแล้วก็ถือว่าเป็นของเรา แต่ถ้าเราประพฤติปฏิบัติขึ้นมา เราทำของเราได้ เราข้ามโง่ได้ เราจะทำอย่างไรก็ได้ มันเร็วกว่า มันประเสริฐกว่ากระเช้าไฟฟ้าหลายร้อยหลายพันเท่า

ถ้ามันเป็นจริงขึ้นมาเราจะทำของเราได้ แล้วเราทำของเราได้เพราะมันเป็นนามธรรม มัน เป็นสัจจะที่หัวใจที่มันทุกข์มันยาก หัวใจที่มันเครียด หัวใจที่มันวิตกกังวล สิ่งนี้มันจะไปตีแผ่ให้ใจเข้าใจ ให้ใจมันปล่อยวาง ให้ใจมันเป็นธรรมขึ้นมา เห็นไหม หัวใจมันขาดธรรม ถ้าธรรมอย่างนี้เข้าไปสู่ในหัวใจของเราแล้ว ประเพณีวัฒนธรรมเราก็เข้าใจ ที่เขาแสวงหาธรรมะความเป็นจริงกันเราก็เข้าใจ ถ้าเราเข้าใจแล้วเราจะเป็นร่วมโพธิ์ร่วมไทร เราจะไม่เดินไปกับเขา การทำบุญกุศล การไปวัดไปวาเราจะไม่แย้งชิงกับเขา เราอยู่หน้าก็ได้ เราอยู่หลังก็ได้ แต่ความจริงอันนี้มันอยู่ในหัวใจของเรา เอวัง